

PROBLEMS OF ENVIRONMENTAL CHANGE RELATED TO THE ISLAND SEA

D.A. Karimova

Navoi State Pedagogical Institute

Today, rivers, lakes, Arctic glaciers, seas, and water reservoirs, which are the main and traditional sources of water supply, are constantly being polluted. The world's oceans, which are considered one of the largest sources of food for mankind, are currently becoming a victim of human civilization. Millions of tons of oil and oil products, industrial and household wastes enter the world's oceans every year. If we look at the period of scientific and technical development, we can observe that along with the achievements, big economic and ecological mistakes were made.

TABIY MUHIT O'ZGARISHINING OROL DENGIZI BILAN BOG'LIQ MUAMMOLARI

D.A. Karimova

Navoiy davlat pedagogika instituti

Bugungi kunda suv ta'minotining asosiy va an'anaviy manbalari hisoblangan daryolar, ko'llar, Shimoliy qutb muzliklari, dengizlar, suv omborlari mutassil ifloslanmoqda. Insoniyatning eng katta oziq-ovqat manbaalaridan biri hisoblangan jahon okeanlari ham hozirgi vaqtda inson sivilizatsiyasi qurboniga aylanmoqda. Har yili jahon okeanlariga millionlab tonnagacha neft va neft mahsulotlari, sanoat va maishiy chiqindilar kelib tushmoqda. Ilmiy texnikaviy taraqqiyot davriga nazar tashlasak, erishilgan yutuqlar bilan birga katta iqtisodiy, ekologik xatoliklarga yo'l qo'yilganini ham kuzatish mumkin. Ayniqsa, O'rta Osiyoda yoki o'zimizning Respublikamizda oqibatini o'ylamasdan yangi yerlarni o'zlashtirilishi hayotimizning asosi bo'lmish suvning isrof bo'lishiga va uning ifloslanishiga, yagona dengizimiz – Orolning qurishiga olib keldi. Orol dengizining suvi qochgan qirg'oqlaridan ko'tarilayotgan chang-to'zonlar 400 km uzoqlikkacha yetib bormoqda va respublikamizning hosildor yerlariga zarar yetkazmoqda. O'tgan asrning 60-yillaridan boshlab, O'rta Osiyoning yirik suv havzasi Orol dengizi tezlik bilan quriy boshladi. Hozirgi kunga kelib Orol dengizi muammosi nafaqat O'zbekiston, balki butun dunyo oldida turgan eng dolzarb muammodir. Orol dengizining qurishiga quyidagilarni sabab qilib ko'rsatish mumkin:

- Ko'p suv talab qiladigan ishlab chiqarishning rivojlantirilishi;
- Qishloq xo'jaligi ekinlarining ekologik jihatdan asoslanmagan tuzilmalari joriy qilinishi, suv ko'p talab qilinadigan ekinlar, birinchi navbatda paxta va sholining katta maydonlarda ekilishi;

- Qator hollarda yerlarni kengaytirish va sug'orish ishlari sifatiga e'tibor berilmasligi;
- Hosildorligi past, melioratsiyalash qiyin bo'lgan yerlarni o'zlashtirilishi;
- Sug'orish tizimlarini loyihalashtirish ishlarining sifatsizligi;
- Mintaqa iqtisodiyotini rivojlantirish va uning ekologiya tizimiga ta'sirining muqobil yo'llarini izlamaslik;
- Katta miqyosda amalga oshiriladigan jami ishlarning ekologik oqibatlarini tahlil etmaslik;
- Aholi hayot kechirishi sifatlarini yaxshilashga qaratilgan butun xo'jalik faoliyatining kuchsizligi;

Prezidentimiz I.A.Karimov 2000-yilda Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) da bo'lib o'tgan ming yillik sammitning 55-sessiyasida Orol muammosini yana ilgari surdi va bunda Orolning global muammoga aylangani e'tirof etildi. Aslida, Orol muammosi uzoq o'tmishga borib taqaladi. O'rta Osiyoning butun hududi bo'ylab sug'orish tizimlarining jadal sur'atlar bilan o'sishi va sanoat korxonalarining o'ylamasdan ko'plab qurilishi keng ko'lamdagi fojea-Orol dengizining qurishiga sabab bo'ldi. Prezidentimiz I.A.Karimov Orol muammosini o'zlarining "O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari" asarlarida yorqin ifodalab berganlar. Asarda, Orol dengizining qurishi natijasida undan ko'tarilayotgan chang bo'ronlarining ta'sir doirasi 300 kilometrgacha yetishi, har yili atmosferaga 15-75 mln. tonna chang ko'tarilishi aytib o'tilgan. Bularning hammasi Orol bo'yi iqlimining o'zgarishiga olib keldi. Yaylovlar va o'tloqlar yo'qolib, o'rniga botqoqliklar paydo bo'lmoqda. Orol bo'yi mintaqasida aholi o'rtasida turli kasalliklarning paydo bo'lishi ham nihoyatda katta muammo hisoblanadi. Bolalar o'rtasida o'limning ko'pligi, tug'ilayotgan bolalarning sog'lom emasligi hammani o'ylovga solmoqda. Orol dengizining qurib borishi va mintaqaning cho'lga aylanishi bilan bog'liq ekologik fojea bu havzada yashayotgan barcha xalqlarning dardu alamidir.

Orol muammosini hal etish to'g'risida juda ko'p fikrlar aytili, tadbirlar belgilandi. Biroq samarali natijalar bo'lmadi. Suv zahiralari bilan bog'liq bo'lgan muammolar majmuasi keng ko'lamli va murakkab, ko'p tarmoqli yondashuvni, mintaqadagi davlatlar bilan xalqaro hamjamiyat o'rtasidagi hamkorlikni talab qiladi. Shuning uchun bu masalani hal qilishda Markaziy Osiyo mamlakatlari, boshqa xorijiy davlatlar, keng jamoatchilik birgalikda faoliyat ko'rsatmoqdalar. Shu masala yuzasidan 1994-yilda Orol dengizini qutqarish Xalqaro fondi tuzildi, shuningdek, Orol dengizi va Orol bo'yi mintaqasi muammolari bo'yicha Davlatlararo Kengash tuzish haqida qaror qabul qilindi.

1997-yil fevralda O'rta Osiyodagi besh davlat rahbarlarining BMT, Jahon banki va boshqa xalqaro tashkilotlar vakillari ishtirok etgan Almatida bo'lib o'tgan uchrashuvda Orol muammosini hal etish bo'yicha tashkiliy tuzilmalarini takomillashtirish to'g'risida qaror qabul qilindi Orolni qutqarish Xalqaro fondining ancha ishchan tarkibi va uning negizida harakatchan Ijtimoiy qo'mitasi tuzildi. Ekologik kulfatlar chegara bilmasligini nazarda tutgan holda jahon

jamoatchiligi e'tiborini mintaqaning ekologik muammolariga qaratish lozim. Bizga juda katta foyda bergan Orol bugun bizdan madad va najot kutmoqda. Demak, Orolni qutqarish borasida nafaqat ma'sul tashkilotlar balki, keng jamoatchilik birgalikda faoliyat yuritsagina muammolar yechimini topadi.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. D.A.Karimova. Чиқиндини қайта ишлаш ва ривожлантиришда композицион материалларнинг аҳамияти. Ж. Композицион материаллар. №2.2019.
2. D.A.Karimova. Экологик кимё дарслик. Ўзбекистон республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2019 йил 2-майдаги 394 сон буйруғи.
3. D.A.Karimova. Мухандислик экологияси. Ўзбекистон республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2019 йил 2-ноябрдаги 1023 сон буйруғи.
4. D.A.Karimova. Энергетика соҳасидаги экологик муаммолар ва уларни ечиш йўллари. “Ўзбекистоннинг саноатлашган ҳудудларида барқарор тараққиёт масалалари” мавзусидаги республика илмий амалий конференцияси материаллари. 2021- йил, 8- июнь. Тошкент.
5. D.A.Karimova. Чиқиндисиз ва кам чиқиндили технология асослари. “Ўзбекистоннинг саноатлашган ҳудудларида барқарор тараққиёт масалалари” мавзусидаги республика илмий амалий конференцияси материаллари. 2021- йил, 8- июнь. Тошкент.
6. Feruz Tukhtaev, Dilorom Karimova, Ayzada Malikova, Dilnavoz Kamalova. Research of kinetic sorption of Cu^{2+} ions in $Cuso_4$ solution by composite polymeric sorbents under various conditions// Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems// 2020
7. Д А Каримова Исследования свойств интерполимерных комплексов и композиционных материалов на их основе// Горный вестник Узбекистана.– Навои, 2006
8. Дилором Амоновна Каримова, Элеонора Шухратовна Жумаева, Зарифа Умаровна Каримова, Бехзод Дилшод Угли Холмуротов Источники загрязнения окружающей среды и эколого-экономические аспекты Навоийской области// European science, 2018 3 (35)
9. КАРИМОВА Д.А. ХАТАМОВА М.С., ХОЛМУРОДОВ Б.Д.У. УСМОНОВА Л.М. ОСОБЕННОСТИ КОНТРОЛЯ ЗНАНИЙ У СТУДЕНТОВ-ЗАОЧНИКОВ- Наука и инновации-современные концепции, 2019
10. КАРИМОВА Д.А.,ТУХТАЕВ Ф.С., АХАДОВ М.Ш. ОРГАНИЗАЦИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ КАК ВАЖНЕЙШАЯ ПРЕДПОСЫЛКА ПРИОБРЕТЕНИЯ ПРОЧНЫХ ЗНАНИЙ// -Педагогика и современность, 2015



1. 11.Дилором Амоновна Каримова, Феруз Саъдуллаевич Тухтаев, Зарифа Умаровна Каримова ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ К УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОМУ ПРОЦЕССУ КАК ВАЖНЕЙШЕЕ СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ ЕГО КАЧЕСТВА// Инновационные технологии в образовательном процессе 2017
11. D.A.Karimova, L.M.Usmonova PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR FORMING A GENERAL ECOLOGICAL CULTURE DURING CHEMISTRY TRAINING// SCIENCE AND INNOVATION INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL VOLUME 2 ISSUE 10 OCTOBER 2023 UIF-2022: 8.2 | ISSN: 2181-3337 | SCIENTISTS.UZ